

Emma Hakanen

OPINNÄYTETYÖ
Kuvitettu viikko-ohjelma Tukena
Kultasiipeen

Sosionomi AMK

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi AMK
Tekijä/Tekijät	Emma Hakanen
Työn nimi	Kuvitettu viikko-ohjelma Tukena Kultasiipeen
Toimeksiantaja	KVPS Tukena Oy Kultasiipi
Vuosi	2023
Sivut	28 sivua, liitteitä 3 sivua
Työn ohjaaja(t)	Johanna Hirvonen

TIIVISTELMÄ

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli päivittää Tukena Kultasiiven yksikön kuvitettu viikko-ohjelma. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada viikko-ohjelma osaksi ohjaajien työn suunnittelua ja Kultasiiven asukkaat osallistumaan yhteisen toiminnan suunnitteluun. Viikko-ohjelman tehtävänä on jäsentää ja ennakoida viikon tapahtumien kulkua Kultasiiven asukkaille sekä toimia ohjaajille työn suunnittelun työkaluna. Kultasiipi tarjoaa tehostettua ympärivuorokautista palveluasumista seitsemälle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ja nuorelle Jyväskylässä. Kehittämistarve nousi esiin työelämäkumppanilta. Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu kehitysvammaisuudesta, autismikirjon häiriöstä, puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä, kuvakommunikaatiosta ja strukturoinnista.

Opinnäytetyö toteutettiin tuotekehitysprosessin mukaisesti. Aineistonkeruun menetelmäksi valikoitui ideapajan toteuttaminen Kultasiiven ohjaajille. Ideapajan tarkoituksena oli kerätä ohjaajilta ideoita ja ajatuksia lopullista tuotosta ja sen käyttöä koskien. Viikko-ohjelman sisältö koottiin ideapajasta saaduista vastauksista sekä hyödyntämällä aikaisemmin käytössä olleen viikko-ohjelman tietoa.

Viikko-ohjelmaan käytettiin PCS-kuvia, koska ne olivat entuudestaan yksikössä ja Kultasiiven asukkailla käytössä. PCS-kuvat ovat yksinkertaisia piirroskuvia ja niitä käytetään yleisesti kuvakommunikoinnissa. Opinnäytetyöhön hyödynnettiin yksikössä jo olemassa olevia PCS-kuvia ja hankittiin uusia Boardmaker-ohjelman avulla. Lopullinen tuotos eli kuvitettu viikko-ohjelma asetettiin Kultasiiven yksikön yleisen tilan seinälle. Tuotos arvioitiin yhdessä työelämäkumppanin edustajan sekä Kultasiiven ohjaajien kanssa. Tuotoksen käytöstä vastaavat Kultasiiven ohjaajat. Kuvitettu viikko-ohjelma otettiin yksikössä päivittäiseen käyttöön ja työkaluksi yhteisen toiminnan suunnitteluun.

Asiasanat: puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio (AAC), visuaalinen kommunikaatio, kehitysvammaiset, autismikirjon häiriö

Degree title	Bachelor of Social Services
Author (authors)	Emma Hakanen
Thesis title	Weekly structure with picture communication symbols
Commissioned by	KVPS Tukena Oy Kultasiipi
Time	2023
Pages	28 pages, 3 pages of appendices
Supervisor	Johanna Hirvonen

ABSTRACT

This is a functional thesis. The objective of the thesis was to update a weekly structure with PCS symbols (Picture Communication Symbols) for Tukena Kultasiipi. Kultasiipi is a long-term residential home for seven children and young people with intellectual disability and special high needs.

Everyone's basic human right is the freedom of opinion and expression and to receive and give information. The purpose of the weekly structure is to structure and anticipate the progress of the week for the clients and help employees plan their work. The theories in this thesis are based on the research on augmentative and alternative communication, intellectual disability, autism spectrum, structure and visual communication.

The thesis was implemented as a product development project. The material was collected in an idea workshop. The workshop was held for Kultasiipi's employees and the objective of the workshop was to collect ideas and thoughts for the final result. The final product was estimated with the leader and employees of Kultasiipi. The weekly structure board with PCS symbols was taken to daily use and it was included in the work planning.

Keywords: augmentative and alternative communication, intellectual disability, autism spectrum, visual communication

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TIETOPERUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1 Tiedonhaku	6
2.2 Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät (AAC)	6
2.3 Kuvakommunikointi.....	8
2.4 Strukturointi	9
2.5 Kehitysvammaisuus.....	11
2.5.1 Kehitysvammaisuuden asteet	12
2.5.2 Kehitysvammaisen elämä ja osallisuus	13
2.6 Autismikirjon häiriöt.....	14
3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA EETTISET KYSYMYKSET	16
3.1 Työelämäkumppanin esittely	16
3.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	17
3.3 Eettisyys	18
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS TUOTEKEHITYSPROSESSINA.....	19
4.1 Ideavaihe	20
4.2 Ideapajan toteutus ja tulokset	21
4.3 Toteutusvaihe	22
4.4 Prototyyppi.....	22
4.5 Lopullinen tuotos ja arviointi	23
4.5 Tuotekehitysprosessin itsearviointi	23
5 POHDINTA.....	26
LÄHTEET	29

LIITTEET

Liite 1. Taulukko käytetyistä tutkimuksista

1. JOHDANTO

Vammaisilla lapsilla on lähtökohtaisesti samanlaiset tarpeet kuin kaikilla muillakin lapsilla. Vammaisilla lapsilla tulisi olla tasavertainen mahdollisuus kertoa oma mielipide ja saada se kuulluksi. (Ahola & Pollari 2018, 1.) Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli päivittää kuvitettu viikko-ohjelma Tukena Kultasiiven yksikköön. Tavoitteena oli saada viikko-ohjelma osaksi ohjaajien työtä ja asukkaat osallistumaan yhteisen toiminnan suunnitteluun. Kultasiiven yksikkö tarjoaa ympärivuorokautista tehostettua palveluasumista erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille Jyväskylässä. Opinnäytetyö toteutettiin kevään 2023 aikana.

Kultasiiven asukkaat kommunikoiivat erilaisin keinoin. Käytössä on erilaisia kommunikointimenetelmiä kuten PCS-kuvat, tukiviittomat, sosiaaliset tarinat ja Taike kommunikointilaite. PCS-kuvia käytetään asukkaiden kanssa päivästrukturissa ja apuna valintojen tekemiseen. Kuvia käytetään kaikissa päivittäisissä toiminnoissa, kuten ruokailutilanteissa ja WC-käynneissä sekä selkeyttämään tilanteita ensin-sitten kuvapareilla.

Kehittämistarve nousi esiin työelämäkumppanilta. Työskentelen itse Kultasiiven yksikössä, joten olin myös itse havainnut kehittämistarpeen. Aikaisemmin käytössä ollut viikko-ohjelma oli suppea, se ei vastannut asukkaiden tarpeisiin eikä ollut aktiivisessa käytössä. Tämän vuoksi opinnäytetyö oli ajankohtainen. Kehittäminen toteutui yhteistyössä Kultasiiven työyhteisön kanssa. Opinnäytetyö toteutettiin tuotekehitysprosessin kaavan mukaisesti.

Opinnäytetyöprosessiin osallistui lisäksi työelämäkumppanin edustaja eli Kultasiiven yksikön johtaja sekä Kultasiiven ohjaajat. Opinnäytetyön tuotoksen pääkohderyhmänä ja hyödynsaajana ovat Kultasiiven asukkaat ja ohjaajat. Asukkaat eivät osallistuneet kehittämistyöhön, koska heidän toimintakykynsä ei ole riittävää omien toiveiden esiin tuomiseen tässä yhteydessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuitenkin saada asukkaat osallistumaan viikko-ohjelman päivittämisen myötä yksikön toiminnan suunnitteluun.

2. TIETOPERUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Tiedonhaku

Ennen varsinaisen tuotoksen toteuttamista kokosin opinnäytetyön teoriaosuden. Teoriapohjan tiedonhaussa käytin erilaisia hakusanoja, kuten kuvakommunikointi, kehitysvammaisuus, kehitysvammaisten kommunikointi, kommunikoinnin häiriöt, autismikirjon häiriöt, puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät, strukturoitu opetus ja visuaalinen kommunikointi. Tietoa olen etsinyt Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Kaakkurin tietokannasta, Keski-Suomen kirjastojen Keski-Finna tietokannasta sekä internetistä käyttäen esimerkiksi Google Scholar -hakupalvelua. Kultasiiven työyhteisöltä keräsin tietoa ideapajan avulla. Keräsin työntekijöiltä ideoita ja ajatuksia koskien viikko-ohjelman sisältöä sekä sen hyödyntämistä osana työn suunnittelua. Ideapajan toteutusta ja sen tuloksia avaan luvussa 4.2.

2.2 Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät (AAC)

Puhuminen on ihmiselle tyypillisin tapa kommunikoida, mutta se voi eri syistä olla puutteellista tai mahdotonta. Puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät tunnetaan myös nimellä AAC eli Augmentative and Alternative Communication. AAC-menetelmien avulla mahdollistetaan kommunikointi ihmisillä, jotka eivät kommunikoi puhumalla tai joiden puhe on puutteellista. Puhetta korvaavia kommunikointikeinoja käytetään silloin, kun ihminen ei kykene kommunikoi- maan puhumalla. Puhetta tukevia kommunikointikeinoja voidaan käyttää silloin, kun ihminen kommunikoi puhumalla, mutta puhe on niin epäselvää tai puutteellista, ettei tule ymmärretyksi. (Huuhtanen 2011, 15, 26, 48–73.)

Kommunikointikeinot voidaan jakaa avusteiseen ja ei-avusteiseen kommunikointiin. Ei-avusteiseen kommunikointiin sisältyvät kommunikointi eleiden ja viittomien avulla. Avusteiseen kommunikointiin sisältyvät esineiden ja graafisten merkkien avulla kommunikointi eli esimerkiksi kuvakommunikointi, esinekommunikointi, nopea piirroskuvakommunikointi ja Bliss-kielellä kommunikointi. (Huuhtanen 2011, 26, 48–73.)

Puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikointikeinoihin sisältyy myös toiminta. Esimerkiksi asiakas vie ohjaajan jääkaapille, kun hänellä on nälkä. Kommunikointikeinona voi olla myös esineiden hyödyntäminen, kuten kenkien näyttäminen, kun haluaa ulos. Kommunikointikeinoja voivat olla myös äänenpainot ja -sävyt, piirtäminen tai kirjoittaminen. Kehon kielellä kommunikointi voi olla erilaisia ilmeitä, silmien räpyttelyä, pään puhdistamista, osoittamista tai vilkuttamista. (Kari ym. 2020, 191–192.)

Tukiviittomia käytetään täydentämään puhetta. Tukiviittomat ovat yksittäisiä, helppoja viittomia. Tukiviittomien avulla viitotaan vain keskeiset sanat puheesta. Nykyään on käytössä myös paljon erilaisia teknologisia apuvälineitä kommunikointiin. Esimerkiksi puhelaitteeseen voidaan äänittää viestejä ennakoon erilaisia kommunikointitilanteita varten. Myös tietokoneelle, tabletille tai älypuhelimeen on saatavilla erilaisia kommunikointiohjelmia (Kari ym. 2020, 194,196–197.)

Yohana ym. (2016) tutkivat kehitysvammaisten lasten kommunikointia. Tutkimuksessa selvisi, että kehitysvammaisten lasten minäkuva vaikuttaa laajalti kommunikointiin. Minäkuva vaikuttaa verbaaliseen sekä nonverbaaliseen kommunikointiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kehitysvammaisten lasten positiivinen minäkuva lisää verbaalisen kommunikaation aktiivisuutta ja sanattoman viestinnän reagoitua. Hyväksyntä ja yhteisön antama tuki tukevat positiivisen minäkuvan kehittymistä, mikä edesauttaa kehitysvammaisten lasten vuorovaikutusta ja kommunikointia.

On erityisen tärkeää ihmisen elämänlaadun sekä sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin kannalta, että henkilölle löydetään toimiva kommunikaatiomenetelmä (Launonen 2013, 156). Tilanteessa, jossa lapsen kielen kehityksen edellytykset ovat puutteelliset, on hyvin tärkeää kuntoutumisen kannalta tukea lapsen kognitiivista kehitystä kommunikointikeinojen avulla (Klippi 2013, 36). AAC-keinojen avulla tuetaan myös lapsen kielen kehitystä ja niiden käyttö tulisi aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot (AAC) autismikirjon henkilöillä 2023). Jos lapsi ei kykene ilmaisemaan itseään puheella tai ei ymmärrä puhetta kuten ikätoverinsa, vuorovaikutustilanteista voi tulla hyvin haastavia tai jopa mahdottomia.

Puhetta tukevat keinot tarjoavat lapselle mahdollisuuden osallistua tasavertaisesti. Kielellisen kuntoutuksen tavoitteena on mahdollistaa osallisuus erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja päivittäisissä toiminnoissa. (Launonen ym. 2022, 340, 344–345.) Tilanteissa on ehdottoman tärkeää, että ympäristö tukee lapsen vuorovaikutuksen kehitystä (Klippi 2013, 36).

2.3 Kuvakommunikointi

Kuvakommunikointi tunnetaan myös nimellä graafinen kommunikointi. Se tarkoittaa näkemiseen perustuvia kommunikoinnin välineitä. Kuvien käyttö kommunikointikeinona soveltuu hyvin eri asiakasryhmille, kuten kehitysvammaisille, CP-vammaisille, autismikirjon henkilöille, afaatikoille sekä muistihäiriöisille. (Kari ym. 2020, 194–195.) Kuvien käyttö kommunikoinnissa motivoi puheen tuottamista. Kuvien käyttö edistää kielen ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Kuvat voivat myös innostaa ja motivoida vuorovaikutukseen. Kuvat ovat kommunikointikeinona konkreettisempi, pysyvämpi ja selkeämpi kuin pelkkä puhe. Puhumiseen ja sen ymmärtämiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten äänenpainot ja synonyymit. Kuvat ovat aina samoja ja niihin voidaan palata uudelleen. Kuvat voivat myös helpottaa rauhoittumaan ja pysähtymään asian äärelle. (Lehtisare 2012.)

Kommunikoinnissa voidaan käyttää kuvia ajan, tilanteiden ja toiminnan jäsentämisen ja hahmottamisen apuna. Kuvien avulla voi ilmaista itseään, vahvistaa puheen ymmärtämistä tai selventää tilanteita, kuten mitä tapahtuu seuraavaksi. Kuvakommunikoinnissa käytetään kansainvälisesti PCS-kuvia. Lyhenne tulee sanoista Picture Communication Symbols. PCS-kuvat ovat Suomessa laajalti käytössä ja niitä on helposti saatavilla esimerkiksi Papunet-verkkosivujen kuvapankista tai Boardmaker-tietokoneohjelmalta. PCS-kuvat ovat yksinkertaisia, värillisiä tai mustavalkoisia piirroksuvia. (Kehitysvammaliitto 2011, 49,61.)

Kuvakommunikoinnin käyttämiseen vaikuttaa henkilön ikä ja puhevamman muoto. Kuvakommunikoinnissa tulee ottaa huomioon myös henkilön muisti ja kyky ymmärtää asioita. Lapsi tai varhaisella kehitystasolla oleva henkilö oppivat ymmärtämään kuvien ja tapahtumien välistä syy-seuraussuhdetta. Esimerkiksi katsomalla tai osoittamalla kuvaa voi ilmaista haluavansa kyseistä asiaa.

Kuvien avulla voidaan tehdä valintoja valitsemalla annetuista kuvavaihtoehdoista mieluisin. Toiset voivat hyötyä kuvakommunikoinnista selkeyttämällä asiaa konkreettiseksi kuvan avulla, toiset muistamaan kuvien avulla pidempiä lauseita tai ohjeita. Henkilön ominaisuudet, kuten muisti ja kyky ymmärtää asioita vaikuttavat käytettävien kuvien määrään. (Tikoteekki 2014.)

Kvakommunikaation käyttäminen ja onnistuminen vaatii sen, että henkilö kykenee kohdistamaan tarkkaavaisuutensa kuviin. Henkilön tulee ymmärtää kuvien avulla tapahtuvaa syy-seuraussuhdetta. Kvakommunikoinnissa on erittäin tärkeää, että henkilö ymmärtää kuvien tarkoituksen. Kuvien tulisi sen vuoksi olla mahdollisimman selkeitä. Myös kuvien määrä ja sijoittelu vaikuttavat niiden ymmärtämiseen. Tulee ottaa huomioon, kuinka monta kuvaa samanaikaisesti henkilö kykenee ymmärtämään ja hahmottamaan. Kuvien asettelu harvaan voi auttaa ymmärtämään useampaa kuvaa samaan aikaan. Kvakommunikointia voidaan hyödyntää myös lievästi näkövammaisten kanssa. Kuvien tulee silloin olla erittäin selkeitä, yksinkertaisia ja voimakkaan värisiä. Näkövammaisen henkilö voi tehdä esimerkiksi valintoja kuvien avulla valitsemalla katseella mieluisimman kuvan. (Tikoteekki 2014.)

Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa kommunikoinnissa käytetään usein kuvia. Kuvat antavat laajemman mahdollisuuden kommunikointiin ja itsensä ilmaisuun vähäisen puheen tai muiden kommunikointikeinojen rinnalle. Kehitysvammaisille henkilöille voi olla helpompaa kertoa itsestään ja omista kokemuksistaan katsellen samalla kuvia näistä asioista. Tällöin kuvat tukevat kertojan muistia ja helpottavat kuulijaa ymmärtämään paremmin puhetta. (Trygg 2010, 33.)

2.4 Strukturointi

Kuvitettua päiväjärjestystä käytetään selkeyttämään ja jäsentämään päivän tapahtumia. Sen tarkoituksena on helpottaa käyttäjää ymmärtämään, mitä päivän aikana tapahtuu ja missä järjestyksessä tapahtumat etenevät. (Trygg 2010, 67.) Kuvitettu päiväjärjestys auttaa tiedostamaan, mitä päivä sisältää ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Tämä poistaa epävarmuutta, levottomuutta ja ongelmakäyttäytymistä. (Kerola 2006, 183.)

Useat kommunikoinnissa käytettävistä kuvista liittyvät toimintaympäristön jäsentämiseen ja arjen strukturointiin eli rakenteeseen. Kuvitetun päiväjärjestyksen avulla arkea voidaan ennakoida, mikä lisää turvallisuuden tunnetta. Tapahtumien eteneminen tietyssä järjestyksessä lisää myös arjen sujuvuutta ja auttaa luomaan rutiineja. Kuvitetun päiväjärjestyksen käytössä on tärkeää, että se on koko ajan esillä, jotta siihen pystyy palaamaan päivän aikana. (Lehtisare 2012.)

Lapsen arki sisältää paljon päivittäisiä rutiineja ja siirtymätilanteita. Tilanteissa kuvia voidaan käyttää toiminnan ohjaamiseen. Kuvitettu päivä- tai viikko-ohjelma jäsentää lapsen päivää ja viikkoa vastaavasti kuin kalenterimerkinnot ohjaavat aikuisen arkea. Kuvitetut toimintajärjestykset auttavat lasta hahmottamaan toiminnan etenemistä ja syy-seuraussuhteita. Kuvitetulla toimintajärjestyksellä voidaan tukea lapsen etenemistä tavanomaisista arjen toiminnoista. Vaikka ulkoilu olisi lapselle mieluisaa, voi olla vaikeaa hahmottaa ulos lähtemisen tilanne, koska siihen kuuluu paljon erilaisia toimintoja. Täytyy käydä WC:ssä, pukeutua ja odottaa toisia. Kun kokonaisuus on pilkottu osiin, lapsen on helpompi toimia tilanteessa. Kun lapsella on käsitys siitä, mitä on odotettavissa, ulos, retkelle tai kauppaan lähteminen saattaa helpottua. (Launonen ym. 2022, 347–348.)

Toimintajärjestystä katsoessa aikuinen ja lapsi voivat keskustella tapahtumista kuvien avulla (Launonen ym. 2022, 347–348). Päiväjärjestyksen kuvia voidaan käyttää kommunikoinnissa esimerkiksi niin, että ohjaaja kysyy käyttäjältä: Haluatko lähteä ulos? näyttäen samalla ulkoilukuvaa päiväjärjestyksessä ja käyttäjä voi sen avulla tehdä valinnan. Päiväjärjestyksessä kuvat ovat aina käyttäjää päin, jolloin kuvat tukevat ohjaajan antamia ohjeita. (Trygg 2010, 67.) Toimintataulut sisältävät usein myös sanoja, joista lapsi voi nimetä itselleen uusia asioita (Launonen ym. 2022, 344–345).

Päiväjärjestystä käytetään paljon erityiskouluissa ja kehitysvammaisten kanssa (Trygg 2010, 67). Kuvitettua päiväjärjestystä käytetään kouluissa lukujärjestyksen kaltaisesti. Päiväjärjestys käydään joka päivä oppilaan kanssa yhdessä läpi. Se auttaa ennakoimaan tapahtumia ja siirtymätilanteita, hahmottamaan aikaa sekä muistuttamaan rutiineista. Autismikirjon oppilaille rutiinien

noudattaminen ja päiväjärjestyksen täsmällinen toteutuminen on äärettömän tärkeää. (Hepola & Vaaraniemi 2012, 22–28.)

Rutiinien häiriintyminen voi aiheuttaa hyvin haastavia oireita. Päiväohjelman äkillinen muutos voi aiheuttaa ahdistuneisuutta, joka voi näkyä pakonomaisten toimintojen korostumisena. (Kari ym. 2020 69.) Muutokset tapahtumissa voi aiheuttaa myös juuttumista tilanteeseen tai haastavaa käyttäytymistä. ”Muutos”-kuvakorttia voidaan käyttää äkillisten muutosten sietämisen harjoitteluun. Esimerkiksi tietyn toiminnan kohdalle voidaan asettaa ”muutos”-kortti ja sen viereen kuva toisesta mukavasta toiminnasta. Näin voidaan harjoitella muutoksien kestämistä paremmin. (Hepola & Vaaraniemi 2012, 22–28.)

2.5 Kehitysvammaisuus

Lääkärikirja Duodecim on määritellyt kehitysvammaisuuden tilaksi, jossa henkisen toiminnan kehitys on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Kehitysvammaisilla on erilaisia haasteita ympäristöön sopeutumisessa, ja he voivat tarvita apua arjen toiminnoissa, ihmissuhteissa, käyttäytymisessä ja itsestään huolehtimisessa (Åberg 2021).

Kehitysvammaiset muodostavat suurimman vammaisryhmän. Kehitysvammaisuutta esiintyy länsimaissa 1–2 %:lla väestöstä. Suomessa on arviolta 30 000 lievästi, 10 000 keskivaikeasti, 10 000 vaikeasti ja 5000 syvästi kehitysvammaista ihmistä. Kehitysvammaisuus on yleisempää miehillä kuin naisilla. Kehitysvamman syy on geneettinen, hankinnainen tai niin sanottu monitekijäinen syy. Kehitysvamma johtuu aivokuoren toiminnan häiriöstä. Neljäsosalla kehitysvammaisista taudin taustasy syy jää tuntemattomaksi. (Arvio 2018, 450–451.) Kehitysvammaisuus voi johtua myös raskauden tai synnytyksen komplikaatioista tai kehitysiässä tapahtuneista vammoista tai sairauksista. Tunnetuimpia kehitysvamman muotoja ovat Downin oireyhtymä ja Fragile X-syndrooma. (Åberg 2021.)

Suurella osalla kehitysvammaisista esiintyy kommunikoinnin haasteita. Kehitysvammainen ihminen ei kykene ymmärtämään ympäristöstä tulevaa infor-

maatiota samalla tavalla kuin muut ihmiset. (Launonen 2006, 144.) Kehitysvammaisten henkilöiden toimintakyky ja vaikeuksien ilmeneminen on hyvin yksilöllistä. Älyllisesti kehitysvammaisilla esiintyy kielen, puheen ja vuorovaikutuksen haasteiden lisäksi usein myös aisti- tai liikuntavammoja, mikä lisää haasteita oppimiseen ja kehitykseen. (Launonen & Ikonen 2022, 143,158.)

2.5.1 Kehitysvammaisuuden asteet

Kehitysvammaisuus jaetaan yleisesti neljään luokkaan: lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä kehitysvammaisuus. Lievästi kehitysvammaisilla taidot ympäristöön sopeutumiseen voivat olla hyvät ja he tarvitsevat apua vain esimerkiksi raha-asioiden hoitoon. Keskivaikeasti tai vaikeasti kehitysvammaiset tarvitsevat yleensä jonkin verran apua päivittäisissä toiminnoissa. Syvästi kehitysvammaiset tarvitsevat paljon apua ja tukea kaikessa päivittäisessä toiminnassa. (Åberg 2021.)

Lievästi kehitysvammaiset pystyvät toimimaan vuorovaikutustilanteissa vastavuoroisesti. He ymmärtävät hyvin puhetta ja kommunikoivat sujuvasti puhumalla. Kuitenkin myös lievästi kehitysvammaisilla voi esiintyä kielen ja puheen kehityksen erityisvaikeuksia, jolloin puhetta tukevista kommunikointikeinoista on apua. (Launonen 2006, 154–158.)

Keskivaikeasti kehitysvammaiset ihmiset pystyvät kommunikoimaan ja tekemään aloitteita vuorovaikutustilanteissa. Tutuissa päivittäisissä toiminnoissa he ymmärtävät puhetta hyvin. Keskivaikeasti kehitysvammaiset kykenevät kommunikoimaan yleensä puhumalla yksinkertaisia lauseita. Kommunikointikeinot helpottavat keskivaikeasti kehitysvammaisilla puheen ymmärrettävyyttä. (Launonen 2006, 156–157.) Puheen rakenne voi olla puutteellista, mutta siitä yleensä saa melko hyvin selvää. Joidenkin keskivaikeasti kehitysvammaisten puhetta voi olla muiden kuin läheisten tai tuttujen ihmisten vaikea ymmärtää. (Launonen & Ikonen 2022, 145.)

Vaikeasti kehitysvammaiset ihmiset kykenevät jäsentämään heille tuttuja päivittäisiä tilanteita ja tapahtumien kulkua. He voivat ymmärtää yksinkertaista ja heille tuttua puhetta. Osa vaikeasti kehitysvammaisista lapsista oppii kommu-

nikoimaan myös puhumalla. Puhe voi olla yksittäisiä sanoja tai muutaman sanan mittaisia lauseita. He hyötyvät kommunikoinnissa erilaisista kommunikointikeinoista ja kykenevät niiden avulla ilmaisemaan tarpeitaan ja tekemään valintoja. (Launonen 2006, 155–156.) Osalla vaikeasti kehitysvammaisista pääilmaisukeino on jokin muu kuin puhuminen, esimerkiksi tukiviittomat. He hyötyvät yleensä tilannevihjeistä, kuten tilanteeseen liittyvistä esineistä tai kuvista ja pystyvät niiden avulla ymmärtämään tilannetta paremmin. (Launonen & Ikonen 2022, 145–146.)

Syvästi kehitysvammaisten vuorovaikutustaidot ovat heikot, minkä vuoksi he kommunikoivat varhaisimpien keinojen avulla eli olemuskielellä. Puhetta syvästi kehitysvammaiset ymmärtävät heikosti, joten onnistuakseen vuorovaikutuksessa myös toisen ihmisen on käytettävä samoja olemuskielisiä keinoja. (Launonen & Ikonen 2022, 146.) Syvästi kehitysvammaiset ihmiset kommunikoivat esimerkiksi itkemällä, äänтелеillä, naurulla, eleillä, katsekontaktilla ja kehon rentoudella tai jännittyneisyydellä. Kommunikoinnissa tällaisissa tilanteissa on erittäin tärkeää, että ympäristö aktiivisesti tulkitsee näitä viestejä. (Launonen 2006, 154–155.) Syvästi kehitysvammaisten kommunikaatio voi olla täysin toisten ihmisten varassa ja välillä vammaisen asiakkaan ymmärtäminen voi olla todella haastavaa (Kari ym. 2020, 192).

2.5.2 Kehitysvammaisen elämä ja osallisuus

Kehitysvammaisen elämä koostuu pitkälti samoista asioista kuin kaikkien muidenkin elämä (Arvio s.a., 188). Kehitysvammaiset henkilöt voivat elää hyvää elämää elinympäristössä, jossa heille toteutuu ihmisarvoinen elämä ja toimivat palvelut (Arvio 2018, 453). Kehitysvammaiset lapset asuvat yleensä kotona ja vaikeammin kehitysvammaiset, enemmän hoitoa ja tukea tarvitsevat lapset hoitokodeissa. Kehitysvammaisilla lapsuus on usein vammakeskeistä ja kuntoutuksella on iso rooli elämässä. (Arvio 2018, 453.) Kehitysvammaisten lasten kohdalla on tärkeää muistaa, että he ovat ensisijaisesti lapsia ihan kuin kaikki muutkin lapset (Arvio s.a., 188).

Kehitysvammaisilla nuorilla on yhtä lailla tarve itsenäistyä ja irtaantua omista vanhemmistaan kuin kaikilla muillakin nuorilla. Heillä on oikeus omaan elämään. On tärkeää, että kehitysvammaisen saa päättää itse omista asioistaan

siinä määrin kuin se on mahdollista. Kasvettuaan aikuisiksi kehitysvammaiset henkilöt yleensä muuttavat esimerkiksi asumisyksikköön, asuntolaan tai ryhmäkotiin. Työkyvyttömyyseläke kirjoitetaan kehitysvammaisille usein 16-vuotiaana. Kehitysvammaiset käyvät yleensä työ- tai päivätoiminnassa ja heidän harrastustoimintaansa sekä sosiaalisia suhteita on erittäin tärkeää tukea. (Arvio s.a., 188–189.)

Kivistö (2014, 112,161,210) tutki väitöskirjassaan vaikeavammaisten henkilöiden osallisuutta. Tulosten mukaan vaikeavammaisten ihmisten osallisuus jää usein vajaaksi. Henkilökohtainen apu mahdollistaa henkilöiden osallistumisen asioinneissa, ulkoilussa, opiskeluissa ja harrastamisessa. Sosiaalista toimintakykyä tukevaan päivätoimintaan osallistuminen yleisempää kuin työllistymistä tukevaan ja vaikeavammaiset ovatkin harvoin osallisia työelämässä. Vammaisten henkilöiden osallisuuden haasteet johtuvat yhteiskunnan rakenteista, käytänteistä, asenteista ja ennakkoluuloista. Tutkittavien vammaisten henkilöiden mukaan heidän täytyy taistella osallisuuden toteutumiseksi.

THL analysoi vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tuloksia. Vastausten mukaan toimintarajoitteiset nuoret ovat harvemmin tyytyväisiä omaan elämäänsä kuin muut nuoret. He tuntevat yksinäisyyden tunnetta useammin ja kokevat terveydentilansa yleisesti huonommaksi kuin muut samanikäiset. He tuntevat useammin ahdistuneisuutta ja koulunkäynti on heille epämieluisampaa kuin muille nuorille. Toimintarajoitteiset nuoret kokevat syrjivää kiusaamista, fyysistä uhkaa ja seksuaalista väkivaltaa enemmän kuin muut nuoret. He myös kokevat saavansa kouluterveydenhuollosta muita vähemmän tukea ja apua. (Invalidiliitto 2019, 20–21.) Lisätietoa käytetyistä tutkimuksista liitteessä 1.

2.6 Autismikirjon häiriöt

Autismikirjon häiriöillä tarkoitetaan aivojen neurobiologisia häiriöitä. Autismikirjon häiriöihin liittyy yleensä sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä vastavuoroisen kommunikoinnin haasteita. (Kari ym. 2020, 67–69.) Autismikirjon häiriöt ovat yläkäsite ja sen alle luetaan lapsuusiän autismi, epätyypillinen autismi ja Aspergerin oireyhtymä. Lisäksi siihen luetaan muu lapsuusiän laaja-alainen kehi-

tyshäiriö, määrittelemätön lapsuusiän laaja-alainen kehityshäiriö ja harvinaisempi Rettin oireyhtymä. (Autismikirjon häiriö 2023.) Autismikirjon häiriö diagnosoidaan yleensä ennen 18 vuoden ikää (Kari ym. 2020, 67–69).

Autismikirjon syyt ovat geneettisiä ja neurobiologisia. Autismikirjo on hyvin periytyvä sairaus. (Loukusa 2022, 105–111.) Autismikirjoa esiintyy maailmassa 1–3 prosentilla ihmisistä (Kari ym. 2020 67–69). Erilaiset ympäristötekijät kuten vanhempien ikä, keskosuus ja sikiöaikainen altistuminen ilmansaasteille voivat lisätä autismikirjon riskiä. Autismikirjon henkilöillä esiintyy myös kehityksellisiä, psykiatrisia ja neurologisia diagnooseja. (Loukusa 2022, 105–111.) Autismikirjioon kuuluvista ihmisistä 20–50 %:lla on todettu myös kehitysvamma (Arvio 2018, 450–451). Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriötä ADHD:tä esiintyy jopa 40 prosentilla autismikirjon henkilöistä. Autismikirjon ja selektiivisen mutismin välillä on myös yhteys, jopa 63 %:lla mutismidiagnoosin saaneista lapsista on myös autismikirjon diagnoosi. (Loukusa 2022, 105–111.)

Vuorovaikutuksen haasteisiin voi liittyä vaikeus katsekontaktiin ja muiden ihmisten ilmeiden, eleiden ja käyttäytymisen tulkitsemiseen. Sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteisiin liittyy yleensä vaikeus ryhmässä toimimiseen ja muutoksiin sopeutumiseen. Autismikirjioon liittyy usein myös aistiyli- tai aliherkkyedet esimerkiksi ääniin, valoon, hajuihin ja makuihin. Autismikirjon henkilöt ovat erityisen hyviä yksityiskohtien havaitsemisessa, ja osalla autismikirjon henkilöistä on erityisiä lahjakkuuksia tai mielenkiinnonkohteita. (Kari ym. 2020, 67–69.)

Autismikirjon häiriöihin voi liittyä myös rajoittunutta tai toistavaa käyttäytymistä. Oireet ovat hyvin yksilöllisiä ja avun tarve vaihtelee paljon. (Kari ym. 2020, 67–69.) Autismikirjioon liittyvät puheen ja kielen haasteet ovat myös hyvin yksilöllisiä. Autismikirjon lapsilla kielenkehitys on viivästynyttä ja siihen liittyy lähes aina kielen ymmärtämisen vaikeuksia. (Loukusa 2022, 105–111.) Avusteiset kommunikointikeinot on todettu hyvin toimiviksi autismikirjon henkilöillä. Autismikirjon henkilöiden on todettu hyötyvän erityisesti visuaalisuuden hyödyntämisestä kommunikoinnissa. Autismikirjon henkilöiden kanssa käytetään myös avusteisten ja ei-avusteisten kommunikointikeinojen yhdistelmää. (Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot (AAC) autismikirjon henkilöillä 2023.)

3. OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA EETTISET KYSYMYKSET

Opinnäytetyö on toiminnallinen ja työelämälähtöinen. Opinnäytetyö koostuu konkreettisesta tuotoksesta eli viikko-ohjelmasta ja raportointiosuudesta. Opinnäytetyö toteutettiin tuotekehitysprosessin kaavaa mukaillen. Tuotekehitysprosessia avaan luvussa neljä. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön sisältyy aina raportti ja produkti eli toiminnallinen osuus. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi opas, ohje, ohjeistus tai tapahtuman suunnittelu. Toteutustapoja on erilaisia, kuten kirja, vihko, opas, video, verkkosivut, näyttely tai tilaisuus. (Airaksinen 2009.) Toiminnallisen opinnäytetyön raportti kertoo lukijalle mitä on tehty ja miksi. Raportista ilmenee, miten prosessi on edennyt ja millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Lisäksi raportti avaa, miten prosessia, tuotosta ja oppimista on arvioitu. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä pelkkä tuotoksen kehittäminen ei riitä asiantuntijaksi kehittymisessä. Kehittämistyön ohella tekijä kirjoittaa itsensä asiantuntijaksi kehittämistyön tuotoksen ja sen toteuttamisprosessin avaamisella. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutukseen vaikuttavat omat ja toimeksiantajan tavoitteet kehittämistyön kohdetta koskien sekä oppilaitoksen tavoitteet opinnäytetyön kokonaisuudesta. (Kostamo ym. 2022, 12–13.)

Opinnäytetyö sai alkunsa idean noustessa esiin työelämäkumppanilta loppuvuodesta 2022. Aihe-ehdotus hyväksyttiin alkuvuodesta 2023 ja opinnäytetyön suunnitelma valmistui maaliskuussa 2023. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksytyä opinnäytetyön toteutus aloitettiin. Opinnäytetyö valmistui aikataulun mukaisesti toukokuussa 2023.

3.1 Työelämäkumppanin esittely

KVPS Tukena Oy on Kehitysvammaisten palvelusäätiön perustama yritys. Tällä hetkellä Tukena on Suomen merkittävimpiä kehitysvammaisille henkilöille palveluita tarjoava toimija. (Tukena Juuret ja siivet s.a.) Tukenan arvoihin kuuluvat ihmisen kunnioitus, luotettavuus, vastuullisuus ja edelläkävijyys. Tu-

kena haluaa edistää ihmisoikeuksien, itsemääräämisoikeuden ja täyden kansalaisuuden toteutumista. Tukena haluaa olla yhteiskunnassa vastuullinen toimija. (Tukena arvot s.a.)

Kultasiiven yksikkö tarjoaa ympärivuorokautista tehostettua palveluasumista seitsemälle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ja nuorelle. Yksikkö sijaitsee Jyväskylän Kuokkalassa ja on perustettu vuonna 2019. Kultasiiven yksikkö on jaettu kahteen osaan eli kettu- ja koivu-kotiryhmiin. Yksikön toiminnassa on vahvasti otettu huomioon lasten ja nuorten yksilölliset tarpeet, yhteistyö perheiden kanssa sekä kasvatuskumppanuus. Kultasiivessä tehdään moniammatillista työtä yhteistyössä sosiaali-, terveys-, ja kasvatustieteiden ammattilaisten kanssa. (Tukena Kultasiipi s.a.) Kultasiivessä työskentelee tällä hetkellä 16 ohjaajaa, joista 4 AMK-ohjaajia ja loput lähihoitajia sekä lisäksi vastaava ohjaaja ja yksikön johtaja.

Kultasiivessä arki koostuu tavallisista lapsille ja nuorille mieluisista asioista ja tekemisistä. Kultasiiven asukkaista osa suorittaa peruskoulua, osa käy päivätoiminnassa ja osa viettää arkipäivät Kultasiivessä laajojen tuen tarpeiden vuoksi. Illat koostuvat erilaisista puuhista, kuten ulkoilusta, TV:n katselusta, yhdessäolosta, siivoamisesta, saunomisesta ja rentoutumisesta. Kultasiiven asukkaiden kanssa tehdään paljon retkiä esimerkiksi kauppakeskuksiin, erilaisiin lapsille ja nuorille suunnattuihin tapahtumiin, uimahalliin ja luontoon.

3.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoitus oli päivittää kuvitettu viikko-ohjelma Tukena Kultasiiven yksikköön. Tavoitteena oli saada viikko-ohjelman käyttö osaksi yksikön päivittäistä arkea ja saada asukkaat osallistumaan yhteisen toiminnan suunnitteluun. Viikko-ohjelman tehtävänä on jäsentää ja ennakoida viikon tapahtumia asukkaille sekä toimia Kultasiiven ohjaajille työn suunnittelun työkaluna.

Kultasiivessä ohjaajilla on paljon mahdollisuuksia suunnitella työtä itsenäisesti. Yhteisen toiminnan suunnittelun avulla saadaan toimintaa jäsennettyä paremmin ja asukkaat osallistumaan päätöksentekoon. Toimivan viikko-ohjelman avulla ohjaajien työ helpottuu, koska tapahtumat on suunniteltu etukäteen. Eriyisesti toiminnan suunnittelusta ja viikko-ohjelmasta hyödytään loma-aikoina.

Loma-ajat ovat usein Kultasiiven asukkaille haastavia sillä kouluarjen struktuuri uupuu, eikä asukkaat tiedä, mitä viikolla tapahtuu. Kesäisin käytössä on ollut ainoastaan asukkaiden yksilölliset päiväohjelmat asukkaiden omissa huoneissa.

3.3 Eettisyys

Opinnäytetyön eettiset kysymykset liittyivät vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja työssä huomioitaviin tutkimusetiikan kysymyksiin. Jokaisella meistä on oikeus kommunikointiin. YK:n ihmisoikeuksien 19. artiklassa säädetään, että jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948). Yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) artiklassa 21. säädetään, että kaikkien sopimuspuolien on toimittava sen eteen, että myös vammaiset henkilöt pystyvät käyttämään oikeuttaan sanan- ja mielipiteenvapauteen, tiedon etsimiseen ja vastaanottamiseen sekä tiedon ja ajatusten välittämiseen yhdenvertaisesti. Sopimuksen 2. artiklassa määritellään myös, että oikeuden tulee toteutua käyttäen eri viestintämuotoja, kuten esimerkiksi kieliä, pistekirjoitusta, selkokieliä ja puhetta tukevia ja korvaavia viestintätapoja ja isokirjaintekstiä.

Yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista artiklassa 7. käsitellään vammaisia lapsia. Sopimuksessa on säädetty, että lasten etu tulee ensisijaisesti huomioida kaikissa toiminnoissa, jotka koskevat vammaisia lapsia. Kaikilla vammaisilla lapsilla tulee olla mahdollisuus ilmaista oma mielipiteensä heitä koskevissa asioissa ja tämä tulee huomioida tasavertaisesti muiden lasten kanssa, ikä ja kypsyys huomioiden. Vammaisilla lapsilla on oikeus saada apua toteuttaakseen tätä oikeutta.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita on noudatettava Suomessa. Nämä eettiset periaatteet koostuvat muun muassa tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta, aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön ja luonnon monimuotoisuuden kunnioittamisesta sekä tutkimuksen toteuttamisesta niin, ettei se aiheuta tutkittaville merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.)

Tässä opinnäytetyössä noudatin hyvää tutkimusetiikkaa. Tutkimusluvan hain organisaatiolta eli KVPS Tukena Oy:ltä heti opinnäytetyön suunnitelman tullessa hyväksytyksi. Opinnäytetyösopimus allekirjoitettiin kaikkien osapuolien eli kirjoittajan, työelämäkumppanin ja opinnäytetyön ohjaavan opettajan kesken. Tiedonkeruussa noudatin lähdekritiikkiä ja pyrin etsimään mahdollisimman tuoretta tietoa aiheesta luotettavista verkkolähteistä ja kirjallisuudesta. Lähteiden tulee olla luotettavia alan asiantuntijoiden tai muuten tunnustettujen toimijoiden kirjoittamia. Lähteiden tulee myös palvella opinnäytetyön tarkoitusta. (Kostamo ym. 2022, 63.) Kaikki lähteet ovat merkitty lähdeluetteloon. Viittaukset lähteisiin on tehty Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulun lähdeohjeiden mukaisesti.

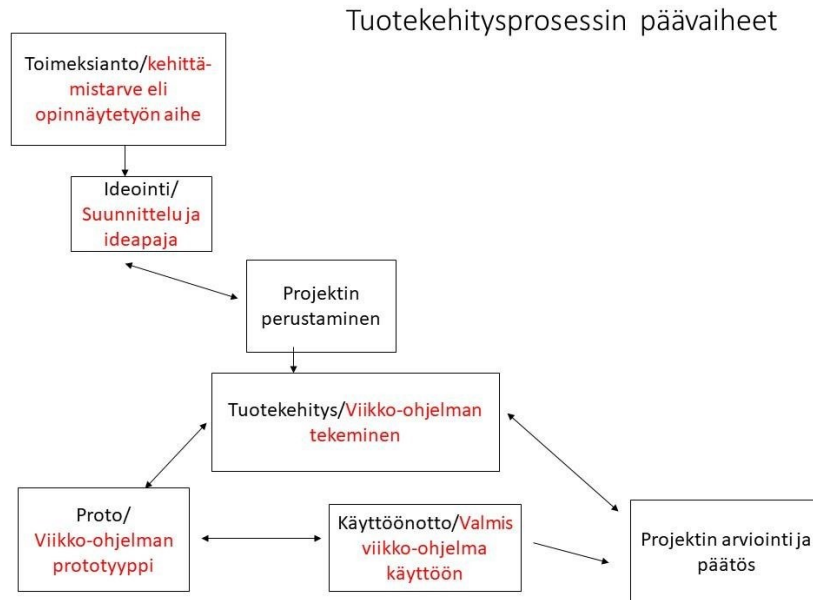
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS TUOTEKEHITYSPROSESSINA

Opinnäytetyö toteutettiin tuotekehitysprosessin kaavaa mukaillen (kuva 1). Kuvassa 1 olen kuvannut Windahlin ja Välimaan tuotekehitysprosessin, johon olen punaisella merkinnyt vaiheet tämän opinnäytetyön osalta. Luvuissa 4.1–4.5 avaan yksityiskohtaisemmin toteutuksen vaiheet. Tuotekehitysprosessi saa alkunsa kehittämistarpeesta. Tässä opinnäytetyössä kehittämistarve nousi esiin työelämäkumppanilta. Nykyinen viikko-ohjelma ei ole yksikön tarpeisiin vastaava, eikä sen käyttö ole aktiivista. Tuotekehitysprosessi koostuu eri vaiheista. Prosessi aloitetaan ideointivaiheesta, jossa voidaan hyödyntää erilaisia ideointimenetelmiä. On hyvä, jos ideointiin osallistuu useita toimijoita, jotta saadaan monipuolista osaamista ja erilaisia näkökulmia hyödynnettyä. (Windahl & Välimaa 2012.)

Tuotekehitysprosessin mukaisesti seuraava vaihe olisi esiselvitys. Esiselvityksessä tarkoitus on tehdä työnjako ja jakaa vastuualueet (Windahl & Välimaa 2012). Toteutin opinnäytetyön yksin, joten tässä työssä ei toteutettu työn ja vastuualueiden jakoa. Opinnäytetyön suunnitelma toimii tässä tapauksessa projektisuunnitelmana.

Kun tuotekehitys on valmis, on tuotteesta olemassa prototyyppi. Prototyyppiä testataan ja siihen voidaan tehdä vielä muutoksia. Tämän jälkeen siirrytään valmiin tuotoksen käyttöönottoon. Tuotekehitysprojekti on onnistunut, kun tuotos vastaa asiakkaiden tarpeisiin, tuote on turvallinen, soveltuu käyttötarpeisiin

ja projekti on sujunut ajallisesti ja kustannusten kannalta projektisuunnitelman mukaisesti. Tuotoksen ja sen hyödyntäminen voidaan lopullisesti arvioida vasta käyttöön ottamisen jälkeen. (Windahl & Välimaa 2012.)

Kuva 1. Tuotekehitysprosessin päävaiheet (Windahl & Välimaa 2012).

4.1 Ideavaihe

Opinnäytetyön aiheen noustua esiin aloitin työelämäkumppanin edustajan kanssa ideoimaan opinnäytetyön toteutusta ja konkreettista tuotosta. Halusin osallistuttaa Kultasiiven ohjaajat tuotokseen suunnitteluun ja valitsin menetelmäksi ideapajan. Ideapajan toteutuksen suunnittelin itse. Aiemmin käytössä olleeseen viikko-ohjelmaan sisältyi koulu- ja vapaapäivät, saunapäivä, siivouspäivä ja karkkipäivä. Yksikössä oli paljon erilaisia PCS-kuvia jo valmiina, mutta niitä ei aktiivisesti käytetty kyseiseen toimintaan.

Työelämäkumppanin edustaja toivoi, että viikko-ohjelman pohjaksi hankittaisiin lukollinen taulu. Aikaisemmin käytössä olleen viikko-ohjelman taustana toimi laminoitu kartonkinen viikko-ohjelman pohja. Lukollisen taulun ansiosta tuotos olisi kestävä ja turvallinen, sillä kuvat eivät olisi asukkaiden saatavilla. Tutkimuslupahakemuksen yhteydessä lähetin organisaatiolle kustannusarvion ja se hyväksyttiin. Lähdin etsimään lukollista taulua ja laitoin tarjouspyynnön tuotteesta eräälle yritykselle.

4.2 Ideapajan toteutus ja tulokset

Ideapaja pidettiin 19.4.2023. Olin sopinut työelämäkumppanin edustajan kanssa, että saan hyödyntää ideapajaan viikoittaisen henkilöstöpalaverin ajankohdan. Ideapajaan osallistui työvuorossa olevista Kultasiiven ohjaajista kuusi henkilöä. Osallistuminen oli vapaaehtoista. Aluksi esittelin opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen. Ideapajaan osallistuneilta ohjaajilta pyysin ideoita ja ajatuksia koskien viikko-ohjelman sisältöä ja sen käyttöä. Tiedonkeruu tapahtui ideapajassa yhteisen keskustelun kautta. Painotin erityisesti vapaa-ajan aktiviteettien osuutta. Muistutin myös ohjaajia, että tietosuojasyistä mitään yksityisiä tapahtumia, kuten läheisten tapaamisia ei voi yhteiseen viikko-ohjelmaan sisällyttää. Olin valmistellut ideapajaa varten kysymyksiä, mihin halusin vastauksia. Kysymykset olivat:

- Mitä tietoa viikko-ohjelmassa tulisi olla?
- Miten sitä käytetään yksikössä?
- Miten viikko-ohjelmaa hyödynnetään loma-aikoina ja osana työn suunnittelua?
- Mistä asioista/ aktiviteeteista tarvitaan uusia PCS-kuvia?

Vastaukset kirjasin itselleni muistiin. Tulokset kävin läpi luokittelemalla ne yllä olevien kysymysten mukaisesti. Luokittelussa tietoa jäsenellään erilaisiin kategorioihin tai ryhmiin (Jyväskylän yliopisto 2010). Ideapajan tulosten pohjalta viikko-ohjelmaan tulisi sisältyä viikoittain toistuvat toiminnot, eli koulu- ja kotipäivät, suihku- ja saunapäivät, siivouspäivä, karkkipäivä sekä jokaiselle päivälle yksi tai useampi yhteinen aktiviteetti. Ideoita uusista aktiviteeteista nousi ideapajassa hyvin esiin, esimerkiksi erilaiset teemapäivät ja toimintatuokiot sekä toiveruokapäivä.

Ideapajassa ehdotettiin, että viikon suunnittelu järjestetään sunnuntaisin "asukaspalaveri" tyyppisenä tuokiona, johon osallistuisi kettu-kotiryhmän asukkaat ja vuorossa olevat ohjaajat. Ehdotettiin, voisiko suunnittelu olla joka toinen sunnuntai, jolloin suunniteltaisiin kaksi viikkoa kerrallaan. Tapahtumien suunnittelu lisättäisiin yksikön asiakastietojärjestelmän sähköiseen kalenteriin. Seuraavan viikon aktiviteetit asetettaisiin suoraan viikko-ohjelmaan ja toisen viikon aktiviteetit kirjataan muistiin, jotta ne ovat helppo taululle asettaa viikon vaihtuessa.

Ideapajassa keskusteltiin viikko-ohjelman tarkoituksesta lisätä yhteistä työn suunnittelua sekä viikko-ohjelman hyödyntämisestä ohjaajien työvälineenä. Keskusteltiin asukkaiden merkityksestä saada osallistua suunnitteluun, koska se lisää heidän osallisuuttansa, itsemääräämisoikeuden toteutumista, sekä mielipiteiden ja toiveiden esiin tuomista. Ideapajassa keskusteltiin myös siitä, että viikko-ohjelma on vain ohjeistus. Kehitysvammaisten ja autismikirjon lasten toimintakyky voi vaihdella päivittäin ja joka päivä on otettava huomioon lasten päivän kunto. Viikko-ohjelman ei ole tarkoitus velvoittaa toimimaan sen mukaisesti.

4.3 Toteutusvaihe

Kävin läpi yksikössä jo olemassa olevat PCS-kuvat. Listasin itselleni ylös ideapajassa esiin nousseet aktiviteetit, joista yksikössä ei vielä PCS-kuvia. Viikko-ohjelman kuville otin käyttöön erillisen kansion. Uudet PCS-kuvat hankin Boardmaker-ohjelmalla. Kuvat tulostettiin ja laminoitiin. Kuvat kiinnitetään taulupohjaan tarrakiinnityksellä. Maanantaina 24.4.2023 ideoin vuorossa olevien ohjaajien kanssa kuluvaan viikon tapahtumat ja aktiviteetit. Asukkaita en saanut osallistumaan suunnitteluun, koska he olivat kyseisenä ajankohtana koulussa.

4.4 Prototyyppi

Laitoin toteutusvaiheen suunnitelman mukaisesti kuvat viikko-ohjelmaan ja tuotteen prototyyppi oli valmis. Viikko-ohjelman prototyyppi koottiin vanhan viikko-ohjelman pohjaan, koska tarjouspyyntöön uudesta taulusta ei ollut saatu vielä vastausta. Prototyyppi oli yksikössä käytössä kyseisen viikon ajan. Viikon aikana pyysin Kultasiiven ohjaajilta ja työelämäkumppanin edustajalta palautetta. Työelämäkumppanin edustaja ehdotti viikon tapahtumien suunnittelun joka sunnuntaille joka toisen viikon sijaan. Työelämäkumppanin edustajan mielestä kahden viikon suunnittelu kerralla voi olla asukkaille liian haastavaa. Jos jokin mieluisa asia olisi tulossa vasta yli viikon päästä, voisi olla hankalaa odottaa sitä. Tämä voisi olla vaikuttaa asukkaiden käytökseen negatiivisesti. Yhden viikon suunnittelu kerrallaan ei veisi niin paljon aikaa, joten asukkaat jaksaisivat luultavasti paremmin keskittyä siihen.

Työelämäkumppanin edustaja kehotti lisäksi pohtimaan, miten kaikki yksikön asukkaat saadaan osallistumaan viikko-ohjelman toimintoihin. Viikko-ohjelma sijaitsee Kultasiiven kettu-kotiryhmässä. Aikaisemmin käytössä ollut viikko-ohjelma kosketti vain kyseisen kotiryhmän asukkaita. Kultasiiven toisen päädyn koivu-kotiryhmän asukkaat ovat toimintakyvyltään heikompia ja tarvitsevat paljon apua ja tukea kaikissa toiminnoissa.

Kultasiiven ohjaajilta en saanut prototyypistä palautetta, enkä kehittämissuhteita. Työelämäkumppanin edustajan palautteen pohjalta jatkoin viikko-ohjelman käytön suunnittelun hiomista. Loin ohjeistuksen uudistetun viikko-ohjelman käyttöön sähköisen asiakastietojärjestelmän keskusteluosioon. Sen kautta tavoitetaan kaikki yksikön ohjaajat. Ohjeistuksessa kerrotaan uuden viikko-ohjelman tulleen yksikköön käyttöön sekä ohjeet, kuinka sitä käytetään, miten ja kuka viikko-ohjelman tapahtumat suunnittelevat ja mistä viikko-ohjelman PCS-kuvat löytyvät. Lisäsin sähköisen asiakastietojärjestelmän kalenteriin toistuvaksi joka sunnuntai tapahtumien suunnittelun seuraavalle viikolle ja PCS-kuvien asettamisen viikko-ohjelmaan sen mukaisesti. Palautteen jälkeen tehtyjen muutosten, sekä tuotteen käytön ohjeistuksen laatimisen jälkeen tuote oli nyt valmis käyttöön.

4.5 Lopullinen tuotos ja arviointi

Lopullisessa viikko-ohjelmassa kuvakortteja on käytössä noin neljäkymmentä kappaletta. Viikko-ohjelmaan asetetaan viikoittain kuvat koulu- ja kotipäivistä, suihku- ja saunapäivistä, karkkipäivästä sekä kaikista yhteisistä vapaa-ajan aktiviteeteista ja mahdollisista juhlapäivistä. Uusia kuvakortteja hankittiin noin kaksikymmentä kappaletta. Uudet kuvat liittyivät vapaa-ajan aktiviteetteihin. Uusia aktiviteetteja oli muun muassa aistihuone, toiveruokapäivä, kauppalistan teko, metsäretki, aistituokio ja leikkipuisto.

Lopullisen tuotoksen käytöstä vastaavat Kultasiiven ohjaajat. Kultasiiven sähköisen asiakastietojärjestelmän kalenteriin lisättiin joka sunnuntaille seuraavan viikon toiminnan suunnittelu ja kuvien vaihtaminen viikko-ohjelmaan. Ohjaajien vastuulla on tarvittaessa hankkia uusia PCS-kuvia viikko-ohjelmaan.

Lukollinen taulu viikko-ohjelmaan tilattiin. Aikataulusyistä taulu ei ehtinyt saapumaan opinnäytetyöprosessin arviointiin mennessä. Kun taulu toimitetaan

yksikköön, asennetaan kuvat siihen. Lopputulos oli kuitenkin samanlainen, eikä taulun puuttuminen vaikuttanut tuotteen käyttöön tai arviointiin. Kuvassa 2 näkyy valmis käyttöön otettu viikko-ohjelma.

Kuva 2. Kuvitettu viikko-ohjelma (Hakanen 2023).

Tuotos arvioitiin perjantaina 28.4.2023. Arviointiin osallistui työelämäkumppanin edustaja ja kaksi Kultasiiven ohjaajaa. Ohjaajat saivat antaa tuotoksesta vapaasti palautetta ja vastaukset kirjasin itselleni muistiin. Työelämäkumppanin edustajan kanssa kävimme läpi opinnäytetyön toteutuksen arviointia Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulun Mentorin lausunto -lomakkeen avulla. Lomakkeessa annetaan palautetta tavoitteiden saavuttamisesta, tulosten käyttökelpoisuudesta, kehittämisprosessin hallinnasta sekä opinnäytetyön merkityksestä organisaatiolle. Työelämäkumppanin edustaja kirjasi vastaukset lomakkeeseen.

Työelämäkumppanin edustajan mukaan opinnäytetyö saavutti sille annetut tavoitteet, eli viikko-ohjelman päivitys ja uudelleen käyttöönotto. Hänen mu-

kaansa tuotos toimii yksikön arjessa. Työelämäkumppanin mukaan kehittämisprosessi eteni tuotekehitysprosessin mukaisesti. Opinnäytetyön merkitys organisaatiolle hänen mielestään oli viikko-ohjelman saaminen osaksi päivittäistä työtä yksikössä ja sen olevan merkityksellinen osa yksikön arkea niin asukkaille, kuin ohjaajillekin.

Ohjaajien mielestä viikko-ohjelman päivittäminen ja sen ottaminen osaksi työn suunnittelua oli hyvä ja tarpeellinen asia. Ohjaajien mielestä oli kiva, että viikko-ohjelman käytön myötä yhteisen työn suunnittelun määrä lisääntyi ja yksikön arkeen saatiin lisättyä yhteistä tekemistä. Heidän mielestään viikon suunnittelu etukäteen helpotti työtä.

Ohjaajat olivat myös havainneet prototyypin testauksen aikana asukkaiden olleen kiinnostuneita viikko-ohjelmasta. Toinen ohjaajista kertoi, että yksi Kultasiiven asukas oli irrotanut kuvat viikko-ohjelmasta ja katsellut kuvia itsekseen. Toinen ohjaaja kertoi erään toisen asukkaan lisänneen viikko-ohjelmaan kuvia. Näiden havaintojen pohjalta voidaan todeta, että lukittavan taulun hankkiminen oli tarpeellista. Ohjaajat olivat myös havainneet viikon tapahtumien olleen hyvin mieleisiä asukkaille, sillä he halusivat keskustella tulevista tapahtumista ja osoittivat mieluisten toimintojen kuvia ohjaajille.

Ohjaajien mielestä positiivista oli myös yhteisten toimintatuokioiden lisääminen yksikön arkeen, koska kaikkia Kultasiiven asukkaita osallistava toiminta oli hyvin vähäistä. Koko yksikön yhteinen toiminta painottui aiemmin lähinnä ulkoiluun ja oli mukava saada erilaisia aktiviteetteja, mihin jokainen asukas voi osallistua. Toinen ohjaajista myös mainitsi, että osa asukkaista on hyvin kiinnostuneita toisista yksikön lapsista ja yhteisen toiminnan tarjoaminen olisi erittäin mieluisaa heille.

4.6 Tuotekehitysprosessin itsearviointi

Opinnäytetyöprosessi sujui suunnitelman mukaisesti. Jonkin verran haasteita prosessiin toi tiukka aikataulu. Tutkimusluvan myöntäminen vei odotettua kauemmin aikaa. Tutkimusluvan yhteydessä organisaatiolle lähetettiin kustannusarvio ja se hyväksyttiin tutkimusluvan myöntämisen yhteydessä. Tästä syystä

lukollisen taulun hankkimiseen jäi hyvin vähän aikaa, eikä opinnäytetyöprosessin tiukan aikataulun myötä taulua saatu suunnitelman mukaisesti valmiiseen viikko-ohjelmaan.

Opinnäytetyöprosessin aikana ymmärsin, että konkreettista viikko-ohjelmaa ja uusia PCS-kuvia tärkeämpi osuus tässä prosessissa oli viikko-ohjelman saaminen osaksi yhteistä tapahtumien suunnittelua. Pelkkä konkreettisen tuotteen uudistaminen ei olisi riittänyt tuotteen saamista aktiivisemmin käyttöön. Ennen opinnäytetyöprosessin alkamista ajatukseni oli, että juuri konkreettisen tuotteen päivittäminen ja PCS-kuvien hankkiminen veisi eniten aikaa. Kun pääsin prosessissa toteutusvaiheeseen, se olikin yllättävän nopeaa. Uusien PCS-kuvien etsiminen Boardmaker-ohjelmasta, niiden tulostus ja laminointi vei vain noin viikon verran aikaa.

Olen tyytyväinen tuotekehitysprosessin valinnasta kehittämismenetelmäksi. Tuotekehitysprosessin mukaisesti eteneminen loi jäsennellyn kaavan prosessin etenemiseen ja auttoi työn etenemisen aikatauluttamisessa. Olin positiivisesti yllättynyt ohjaajien innostuksesta osallistua tuotteen suunnitteluun ideapajassa. Ideapaja oli onnistunut ja siitä jäi hyvin positiivinen mielikuva.

Yllättävän paljon aikaa vei viikko-ohjelman käytön suunnittelu. Mielestäni lopputulos oli onnistunut. Ajatus Kultasiiven asukkaiden osallistamisesta yhteisen toiminnan suunnitteluun nousi vasta opinnäytetyöprosessin aikana. Mielestäni tämä seikka nosti opinnäytetyöprosessin arvoa ja merkitystä tilaajalle. Päivitetty viikko-ohjelma ja sen käytön ohjeistus otettiin yksikössä hyvin vastaan. Oli ilo huomata, että viikko-ohjelma oli otettu heti käyttöön, arjessa toimittiin sen mukaisesti ja asukkaat olivat siitä innoissaan.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteet saavutettiin. Viikko-ohjelma päivitettiin ja se saatiin osaksi yhteistä toiminnan suunnittelua. Opinnäytetyöprosessin avulla saatiin lisättyä yksikön arkeen asukkaille mieleistä tekemistä. Kultasiiven asukkaat saatiin viikko-ohjelman päivittämisen myötä osallistumaan ja vaikuttamaan viikoittain yhteisen toiminnan suunnitteluun. Kehitysvammaisten henkilöiden

osallisuus on muita heikompaa yhteiskunnan rakenteiden, asenteiden ja ennakkoluulojen vuoksi (Kivistö 2014, 161). Tämän vuoksi kehitysvammaisille henkilöille on tarjottava mahdollisuuksia osallistua ja olla tasavertainen muiden kanssa.

Viikko-ohjelman saaminen aktiiviseen käyttöön tulee helpottamaan Kultasiivessä erityisesti koulun loma-aikoja. Loma-aikoina asukkailta uupui arjen luoma struktuuri. Kuvitetun päiväjärjestyksen avulla tapahtumien ennakoitavuus lisääntyy. Tapahtumien eteneminen tietyssä järjestyksessä lisää arjen sujuvuutta ja luo rutiineja. (Lehtisare 2012.) Kuvitetun päiväjärjestyksen avulla on helpompi tiedostaa päivän sisältö, mikä poistaa levottomuutta ja ongelmakäyttäytymistä (Kerola 2006, 183). Loma-aikoina asukkaissa oli havaittavissa levottomuutta ja haastavan käyttäytymisen lisääntymistä. Myös ohjaajilla tuntui välillä ideat loppuvan kesken. Viikon tapahtumien yhteisen suunnittelun avulla ohjaajien työ helpottuu ja näkyvissä oleva tieto viikon tapahtumista auttaa asukkaita jäsentämään ja ennakoimaan tulevia toimintoja.

Kultasiiven yksikössä oli jo ennen opinnäytetyöprosessia havaittu tarve yhteisen toiminnan lisäämiseen. Viikko-ohjelman päivittämisen avulla yhteistä toimintaa saatiin lisättyä yksikön arkeen. Ympäristöllä on suuri merkitys lapsen vuorovaikutuksen kehityksessä (Klippi 2013, 36). Tämän vuoksi on tärkeää tukea ja kannustaa lapsia vuorovaikutukseen vertaistensa kanssa. Opinnäytetyöprosessin aikana havahtuin siihen, kuinka vähäistä Kultasiiven yksikön arjen strukturointi aiemmin oli. Ottaessa huomioon Kultasiiven asukkaiden haasteet, oli arjen strukturoinnin lisääminen äärimmäisen tärkeää. Vain osalla asukkaista on käytössä omat kuvitetut päiväohjelmat. Päiväohjelmat tehtiin arkisin yleensä asukkaiden tultua koulusta, joten tapahtumia ja toimintoja ennakointiin hyvin lyhyellä ajalla. Kuvitettu viikko-ohjelma jäsentää lapsille viikon kulkua vastaavasti kuin kalenteri ohjaa viikon kulkua aikuisille (Launonen ym. 2022, 347–348).

Aikaisemmin käytössä ollut viikko-ohjelma kosketti vain kettu-kotiryhmän asukkaita. Käytännössä koivu-kotiryhmän asukkaiden arkea ja tapahtumia ei aikaisemmin suunniteltu lainkaan yksikön arjessa, yksittäisiä retkiä lukuun ottamatta. Koivu-kotiryhmän asukkaiden toiminnat ja tapahtumat olivat aina vuo-

rossa olevien ohjaajien vastuulla. Opinnäytetyöprosessilla oli siis suuri vaikutus myös Kultasiiven koivu-kotiryhmän asukkaille, sillä viikko-ohjelman avulla heidän arkeensa saatiin lisättyä erilaista toimintaa ja sen myötä uusia kokemuksia. Kaikkien Kultasiiven asukkaiden arkeen saatiin lisättyä uusia aktiviteetteja. Aktiviteeteista suurin osa on ihan tavallisia lapsille mieluisia tekemisiä, kuten leipominen, askartelu ja leikkiminen. Kehitysvammaisten lasten kohdalla on tärkeä muistaa, että heidän elämänsä koostuu pitkälti samoista asioista kuin muidenkin lasten elämä. Kaikki lapset ovat myös ensisijaisesti lapsia vammaisuudesta riippumatta. (Arvio s.a., 188.)

Opinnäytetyön luotettavuutta tuki lähdekriittisyys teoriaosuuden kirjoittamisessa ja tietoperustan tarkoituksenmukaisuus. Tietoperusta olisi voinut olla kattavampi ja opinnäytetyössä olisi voinut hyödyntää enemmän tutkimustietoa. Käytettyjen lähteiden laatu ja luotettavuus vaikuttaa opinnäytetyön laatuun ja luotettavuuteen. Opinnäytetyön laatu ja luotettavuus taas vaikuttaa suoraan tulosten hyödynnettävyyteen. (Vilka 2021, 84.)

Tämän työelämälähtöisen ja toiminnallisen opinnäytetyön tuotos on suoraan hyödynnettävissä Kultasiiven yksikön arkeen. Tätä opinnäytetyötä voi hyödyntää esimerkkinä viikko-ohjelman luomiseen. Kehittämisideana voisi olla viikko-ohjelman jatkojalostaminen niin, että muita kuin PCS-kuvia kommunikointikeinona käyttävät asukkaat hyötyisivät viikko-ohjelmasta paremmin. Viikko-ohjelmaan voisi lisätä kuvat tukiviittomista, jolloin ohjaajat voisivat tukiviittomien avulla kertoa viikon toiminnoista asukkaalle. Viikko-ohjelmaan voisi hyödyntää myös esinekommunikointia.

LÄHTEET

- Ahola, S. & Pollari, K. 2018. Lapsella on oikeus osallisuuteen – vammaisuudesta riippumatta. THL Päätöksen tueksi 1/2018 verkkojulkaisu. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135864/URN_ISBN_978-952-302-999-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 28.4.2023].
- Airaksinen, T. 2009. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen – Toiminnallinen opinnäytetyö tekstinä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.slideshare.net/TiinaMarjatta/toiminnallinen-opinnytety-tekstin> [viitattu 21.2.2023].
- Arvio, M. 2018. Kehitysvamma on elinikäinen. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2018;134(5). WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/304160/duo14199.pdf?sequence=1> [viitattu 15.4.2023].
- Arvio, M. s.a. Kehitysvammaisen elämänkaari. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.duodecim.fi/xmedia/www/esittelyt/6364_esittely.pdf [viitattu 15.4.2023].
- Autismikirjon häiriö. 2023. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. WWW-dokumentti. Päivitetty 23.01.2023. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50131> [viitattu 27.4.2023].
- Hakanen, E. 2023. Kuvitettu viikko-ohjelma.
- Hepola, S. & Vaaraniemi, T. 2012. Kuvat käyttöön – visualisointi kommunikoinnin ja käyttäytymisen tukena. Porvoo: SLY lehtipainot Oy
- Huuhtanen, K. (toim.) 2011. Kehitysvammaliitto. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Solver palvelut Oy.
- Invalidiliitto. 2019. YK:n vammaissopimus käyttöön! -käsikirja. Gustafsson, H. (toim.) WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2020-04/YK_vammaissopimus_paivitys2019_0.pdf [viitattu 15.4.2023].
- Jyväskylän yliopisto. 2010. Tyypittely ja luokittelu. Päivitetty: 25.2.2010. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/tyypittely-ja-luokittelu> [viitattu 8.5.2023].
- Kari, O. & Laakso, S. & Niskanen, T. & Seppänen, M. 2020. Vammaistyön käsikirja. 1.painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kerola, K. 2006. Autistisesti käyttäytyvien lasten kuntoutus - strukturoitu opetus. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 6. painos. Helsinki: Yliopistopaino. 168–190.

Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen - Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61789/Kivist%c3%b6_Mari_Ac-taE150_pdfA.pdf?sequence=2 [viitattu 5.5.2023].

Kostamo, P. & Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi – Opas toiminnalliseen oppimisyhteyteen. Tallinna: AS Printon.

Launonen, K. & Ikonen, A. 2022. Älylliseen kehitysvammaisuuteen liittyvät kielelliset vaikeudet. Teoksessa Kunnari, S. & Laasonen, M. (toim.) Lasten kielelliset vaikeudet – haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus. 1. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 142–159.

Launonen, K. 2013. PUHETTA KORVAAVAN KOMMUNIKOINNIN VAIKUTTAJUUS. Puhe Ja Kieli, 24(3), 155–167. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/pk/article/view/8775> [viitattu 21.4.2023].

Launonen, K. 2006. Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikoinnin piirteitä. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. (toim.) Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 6. painos. Helsinki: Yliopistopaino. 144–166.

Lehtisare, S. 2012. Prosessikuvaus visuaalisuudesta lapsen ohjauksessa – Opas visuaalisuuteen lasten ohjauksessa. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012120418359> [viitattu 20.2.2023].

Loukusa, S. 2022. Autismikirjoon liittyvät kommunikoinnin ja kielen vaikeudet. Teoksessa Kunnari, S. & Laasonen, M. (toim.) Lasten kielelliset vaikeudet-Haasteiden tunnistaminen ja kuntoutus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 105–124.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot (AAC) autismikirjon henkilöillä. 2023. Loukusa, S. Käypä hoito- suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. WWW-dokumentti. Julkaistu 23.1.2023. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/nix03190> [viitattu 21.4.2023].

Tikoteekki. 2014. Kuvat kommunikoinnissa. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/wp-content/uploads/sites/2/2018/08/kuvat_kommunikoinnissa_2014.pdf [viitattu: 20.1.2023].

Tukena arvot. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tukena.fi/arvot/> [viitattu 21.2.2023].

Tukena Juuret ja siivet. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tukena.fi/juuret-ja-siivet/> [viitattu 21.2.2023].

Tukena Kultasiipi. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tukena.fi/kultasiipi/> [viitattu 21.2.2023].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf [viitattu 6.4.2023].

Trygg, B. 2010. Graafinen kommunikointi – Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Kouvola: Solver Palvelut Oy.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä – Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 1.–2. painos.

Windahl, R. & Välimaa, V. 2012. Tuotekehitysprojekti AMK-yritysyhteistyönä – Opas tekijöille ja toimeksiantajille. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 74. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163349.pdf> [viitattu 20.2.2023].

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Julkaistu 10.12.1948. Saatavissa: <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/> [viitattu 21.2.2023].

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.

Yohana, N. & Hardianti, F. & Mardiyanti, R. 2016. Implications of Self Concept in Communication Behavior of Retarded Children. WWW-dokumentti. Mimbar. Volume 32 nr. 2. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/322147978_Implications_of_Self_Concept_in_Communication_Behavior_of_Retarded_Children [viitattu 14.4.2023].

Åberg, L. 2021. Kehitysvammaisuus. Lääkärikirja Duodecim. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.9.2021. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556> [viitattu 1.2.2023].

LIITTEET

LIITE 1. Taulukko aikaisemmista tutkimuksista

Tutkimuksen tiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Aineistonkeruumenetelmä	Keskeiset tulokset	
Yohana, N. & Hardianti, F.& Mardiyanti, R. 2016. Implications of self concept in communication behavior of retarded children. Artikkel	Minäkuvan vaikutus kehitysvammaisten lasten kommunikointiin.	Kvalitatiivinen tutkimus	Minäkuva vaikuttaa kehitysvammaisten lasten vuorovaikutukseen. Positiivinen minäkuva aktivoi kommunikointia ja negatiivinen minäkuva heikentää sitä. Ympäristöllä ja asenteilla vaikutus kehitysvammaisen lapsen minäkuvaan, mikä taas vaikuttaa lapsen kommunikointiin.	
Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) analyysi kouluterveyskyselyn tuloksista 2017 – Invalidiliitto 2019.	seurantatietoa vammaisten lasten oikeuksien toimeenpanossa	kouluterveyskysely	Toimintarajoitteiset nuoret muihin nuoriin verrattuna harvemmin tyytyväisiä elämänsä, tuntevat useammin yksinäisyyttä ja kokevat terveydentilansa muita huonommaksi. Kärsivät useammin	

			<p>ahdistuneisuudesta, koulunkäynti epämieluisampaa, kokevat syrjivää kiusaamista, fyysistä uhkaa ja seksuaalista väkivaltaa. He myös kokevat saavansa koulu-terveydenhuollosta muita vähemmän tukea ja apua.</p>	
<p>Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuva osallisuuteen -Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.</p>	<p>Tutkia vaikeavammaisten ihmisten osallisuutta</p>	<p>Monimenetelmällinen tutkimus</p>	<p>Vaikeavammaisten ihmisten osallisuus vajaa ja dynaamista. Vaikeavammaiset eivät ole osallisia työelämässä. Sosiaalista toimintakykyä tukevaan päivätoimintaan osallistuminen yleisempää kuin työllistymistä tukevaan. Henkilökohtainen apu mahdollistaa osallistumisen asioinneissa, ulkoilussa, opiske-</p>	

			<p>lussa ja harrastamisessa. Vammaisten henkilöiden osallisuuden haasteet johtuvat yhteiskunnan rakenteista, käytännöistä, asenteista ja ennakkoluuloista. Osallisuuden toteutumiseksi vaikeavammaisten täytyy taistella.</p>	
--	--	--	---	--